

DET KONGELIGE FORSVARSDEPARTEMENT

Opptaksutvalget

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato:

2018/664-17/FD V 2/HETH

01.09.2022

Innspill til Opptaksutvalget i Kunnskapsdepartementet

Forsvarsdepartementet (FD) viser til Opptaksutvalget i Kunnskapsdepartementets (KD) mandat om å foreta en helhetlig gjennomgang og vurdering av regelverket for opptak til høyere utdanning. FD viser videre til utvalgets invitasjon til innspill og synspunkter fra interessenter, samt innspillsmøtet mellom Opptaksutvalget, FD, Forsvaret og Tillitsvalgordningen i Forsvaret (TVO) 3. mars 2022.

FD har over lengre tid arbeidet for en endring av dagens opptakssystem, som bedrer de vernepliktiges stilling. Førstegangstjeneste er en plikt staten pålegger den enkelte borger. Å gi dem som avtjener førstegangstjeneste tilleggspoeng er et viktig anerkjennende tiltak fra staten til de borgerne som berøres av denne plikten. Poeng for fullført førstegangstjeneste kan ikke sammenlignes med andre tilleggspoeng som den enkelte borger frivillig velger å tilegne seg, eksempelvis gjennom utdanning.

FD har som ambisjon at det skal gis minimum to tilleggspoeng for fullført militær førstegangstjeneste eller siviltjeneste. Dette skal være uavhengig av andre tilleggspoeng, som tilleggspoeng for høyere utdanning, fagskoleutdanning, folkehøyskole el.l. Videre bør det vurderes nærmere hvordan det kan tilrettelegges for ytterligere tilleggspoeng tilpasset innføring av differensiert førstegangstjeneste.

Innledning

Forsvarsdepartementet er ansvarlig for den langsiktige utviklingen av Forsvaret og vilkårene etaten opererer under i fremtiden. En av Forsvarets viktigste innsatsfaktorer er personell, både sivilt og militært ansatte, men også vernepliktige som avtjener førstegangstjeneste. Det militære personellet i Forsvaret er i dag sammensatt av tre hovedgrupper: offiserer, spesialister (grenaderer/konstabler og befal), og vernepliktige soldater. De to førstnevnte gruppene er forsvarsansatte med de rettigheter og plikter som tilfaller arbeidstakere i Norge. Vernepliktige soldater er i tjeneste i Forsvaret i henhold til den lovpålagte tjenesteplikten som den fremgår i Grunnloven og lov om verneplikt og tjeneste i Forsvaret (forsvarsloven).

Postadresse:
Postboks 8126 Dep.
0032 Oslo

Kontoradresse:
Glacisgata 1
Oslo

Telefon:
23 09 80 00

Saksbehandler:
førstekonsulent Henrik Izzet Thommesen
Seksj for iverksetting og styring av personell- og kompetansepolitikk

E-postadresse:
postmottak@fd.dep.no

Webseite:
www.regjeringen.no/fd

Org.nr.:
972 417 823

I 2021 hadde Forsvaret over 17 000 ansatte, om lag 9 000 vernepliktige i førstegangstjeneste og 631 lærlinger. Om lag 70 % av de militært ansatte er spesialister. Det er behov for spesialister i alle deler og nivå i Forsvaret. Spesialister løser i dag oppdrag innenfor alle fagfelt som Forsvaret har behov for enten det er vedlikehold av fly og fartøy, HR-oppgaver, logistikk, etterretning, IKT/cyber, helse eller stridstjeneste. Listen er ikke uttømmende. Spesialistkorpset er derfor sammensatt av ulike ansatte med forskjellig bakgrunn og kompetanse. Likevel er det to fellestrekk ved spesialister: de har i hovedsak en lav gjennomsnittsalder og alle har gjennomført grunnleggende soldatutdanning i førstegangstjenesten. Spesialistene ansettes i Forsvaret på en kontrakt som varer til de er 35 år (T35) eller til de er 60 år (T60). T35-tilsetninger utgjør majoriteten av inngåtte kontrakter. Denne typen kontrakter er knyttet til fagområder hvor det antas at den ansattes kompetanse ikke lenger vil være like relevant etter fylte 35 år, som regel på grunn av krav til fysisk kapasitet og helse. For å bøte på omstillingen som blir nødvendig for den tilsatte etter fylte 35 år har T-35-kontrakter innebygde bonusordninger. Den tilsatte kan i løpet av kontrakten utløse bonus i form av engangsutbetalinger eller utdanningspermisjoner. Utdanningspermisjonene er ment å styrke den tilsattes kompetanse, for enten videre arbeid i Forsvaret eller for omstillingen til arbeid i sivil sektor. T60-kontrakter tilbys spesialister som besitter en kompetanse som Forsvaret har behov for og som regnes som relevant uavhengig av alder. Denne kompetansen kan for eksempel ha blitt opparbeidet under utdanningspermisjonene i T35-kontrakten.

Vernepliktige soldater som avtjener førstegangstjeneste fyller i dag Forsvarets behov på to måter. På den ene siden sørger den militære utdanningen i førstegangstjenesten for at det til enhver tid er en del av den norske befolkningen som besitter en grunnleggende militær kompetanse og evne til å tjenestegjøre i Forsvaret i tilfelle av krise eller krig. På den andre siden fyller soldater i førstegangstjeneste spesifikke roller som Forsvaret har behov for i den daglige oppdragsløsningen og som en del av den stående strukturen. Vernepliktige kan avtjene førstegangstjeneste fra det året de fyller 19 år, og tjenesten kan, per 2022, vare fra mellom 6 til 16 måneder. Vernepliktstiden er på tilsammen 19 måneder. De resterende månedene etter førstegangstjenesten avtjener den vernepliktige som reservist i for eksempel Heimevernet.

Vurdering

FDs vurderinger av Opptaksutvalgets mandat og innspill til utvalgets arbeid baserer seg på spørsmålene fremmet av utvalget i forbindelse med innspillsrunden. Departementet har innhentet vurderinger fra Forsvaret ved Forsvarsstaben. FDs innspill retter seg mot Opptaksutvalgets spørsmål om rangering. For vurderinger av de andre delene av utvalgets spørsmål og mandat viser FD til innspillet fra Forsvarets høgskole av 27. mai 2022.

FD kjenner også godt til TVOs engasjement i disse spørsmålene. TVO skal ivareta rettighetene til og være et talerør for vernepliktige soldater i tjeneste i Forsvaret. TVO er en del av Forsvarets organisasjon, men står fritt til å fremme og arbeide for saker de mener er i soldatenes interesse. FD, Forsvaret og TVO har fulgt arbeidet med regelverket for opptak til

høyere utdanning over lengre tid. Det har vært gjennomført flere møter og vært dialog både på politisk og embetsnivå i hele forrige regjeringsperiode.

I mandatet til Opptaksutvalget vises det til Prop. 2 S (2017-2018) *Videreutviklingen av Hæren og Heimevernet, Landmaktproposisjon* og at utvalget skal vurdere om og eventuelt hvordan regelverket kan ivareta vernepliktige i førstegangstjeneste. Videre skal utvalget legge til rette for at Forsvaret og TVO kan legge frem sine synspunkter og problemstillinger for utvalget. Gitt at Forsvaret og TVO er de to eneste navngitte interessentene omtalt i mandatet, legger FD til grunn at innspillene fra disse vil vurderes nøye og bli tillagt vekt

I det overordnede spørsmålet om rangering ved opptak til høyere utdanning stiller Opptaksutvalget tre spørsmål FD mener det er viktig å gi innspill til.

Er noen av dagens tilleggspoeng et godt uttrykk for kompetanse som er nødvendig i studier eller yrkeslivet?

Vernepliktige soldater får under dagens system to tilleggspoeng for fullført førstegangstjeneste. FD anser at disse tilleggspoengene reflekterer verdien samfunnet setter på andre erfaringer enn de rent akademiske. Førstegangstjenesten er for mange unge første gang de opplever få ansvar for store verdier og i enkelte tilfeller ansvar for medsoldater. De får kjennskap til andre deler av landet og å virke sammen med personer fra andre miljøer enn sitt eget. Disse erfaringene tar de med seg inn i studier og forskning i høyere utdanning.

De oppgavene de vernepliktige blir satt til i førstegangstjenesten kan gi konkrete erfaringer og kompetanse som beriker deres fremtidige studier og yrkesliv. En fremtidig statsviter vil for eksempel gjennom førstegangstjenesten ha vært en del av statens skarpeste politiske verktøy og selv spilt en rolle i iverksettelsen av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. En fremtidig ingeniør kan ha deltatt i komplekse øvelser med Hærens ingeniørvåpen og slik fått et innblikk i logistikk, materiell og prosjektstyring. En fremtidig lege vil i førstegangstjenesten få sitt første møte med ivaretagelse av syke og sårede, og hvordan man prioriterer knappe ressurser i uoversiktlige situasjoner. Alle disse erfaringene tar de vernepliktige med seg videre i studier og yrkeslivet. Videre er det en verdi i at norske borgere med høyere utdanning har tjenestegjort i Forsvaret. Dette kan komme til uttrykk i styrkedisponering av personell med nødvendig kompetanse innen for eksempel helsefag.

Etter endt førstegangstjeneste overføres de vernepliktige til en reserve. Forsvaret har behov for at disse reservene også fylles med personell med etterspurt kompetanse fra blant annet høyere utdanning. Vice versa kan kjennskap til og erfaring fra forsvarssektoren ha betydning for sivile arbeidsgivere som har kontrakter med etatene i sektoren eller på andre måter samhandler med forsvarssektoren. Tilleggspoengene for førstegangstjeneste er derfor et uttrykk for erfaringer og kompetanse opparbeidet i løpet av tjenesten, samtidig som poengene bidrar til at borgere staten allerede har investert ressurser i opparbeider seg videre kompetanse, som igjen kan nyttes i Forsvarets disponeringer eller sivile arbeidsgiveres samarbeid med sektoren.

Bør ordningen med å gi alderspoeng, som rangerer eldre søkere foran yngre søkere, videreføres?

Samfunnet, inkludert Forsvaret, vil i fremtiden ha behov for at arbeidstakere har muligheten til å omstille seg for å dekke kompetansebehov og nye utfordringer samfunnet står overfor. For forsvarspersonell på T35-kontrakter er det essensielt at de får en reell mulighet til å ta en sivil utdanning i løpet av kontraktperioden. FD anser at et bortfall av alderspoeng kan føre til at inngåelse av denne typen kontrakter vurderes som mindre gunstig hvis det samtidig fører til en større favorisering av yngre søkere rett fra videregående utdanning. I et slikt scenario kan videre tjeneste i Forsvaret etter førstegangstjeneste bli ansett som en motsetning til og et hinder for høyere utdanning. Samfunnet er derimot tjent med et utdanningssystem som legger til rette for kompetanseheving, også under yrkesutøvelse. Det betyr ikke at dagens ordning med alderspoeng må videreføres i sin nåværende form. FDs vurdering er imidlertid at en ny ordning hvor yngre søkere blir favorisert på bekostning av eldre søkere kan føre til et bortfall av godt kvalifiserte studenter som har valgt videre tjeneste i Forsvaret for en begrenset periode, eller lavere rekruttering til operative stillinger i Forsvaret med krav som best fylles av unge ansatte.

Hvilke andre mål enn å få inn de best kvalifiserte søkeren bør opptakssystemet ivareta?

Verneplikten er en plikt nedfelt i Grunnloven § 119: «Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.» I forsvarsloven er det nedfelt at norske statsborgere som er skikket til tjeneste kan bli pålagt verneplikt fra det året de fyller 19 år, underlegges tjenesteplikt og innkalles til førstegangstjeneste. Å pålegge norske statsborgere tjenesteplikt er en av de mest inngripende midlene staten har til rådighet i fredstid. Tjenesteplikten er uavhengig av den enkeltes motivasjon for å avtjene førstegangstjeneste. Den er, i fredstid, den eneste plikten som aktivt griper inn i borgerens fysiske person og frihet. Hvis den vernepliktige blir funnet skikket av Forsvaret kan hun eller han beordres til tjeneste der hvor Forsvaret har behov. Arbeidet som utføres for Forsvaret er unntatt fra alminnelige regler i arbeidslivet. Den vernepliktige kan ikke selv råde over egne bevegelser, bekledning og fremtoning. Politisk organisering er ikke tillatt som en del av tjenesten. Den tjenestegjørende kan i ytterste tilfelle måtte risikere liv og helse for forsvaret av Norge. Majoriteten av soldatene i førstegangstjenesten innkalles av Forsvaret rett etter videregående utdanning. For mange innebærer det en utsettelse av utdannings- og yrkesplaner. For de som har et yrke betyr det bortfall av høyere inntekt og for de som skal søke høyere utdanning betyr det en utsettelse av studiestarten på minst ett år. For denne tjenesten kompenseres i dag vernepliktige soldater i førstegangstjenesten med en månedlig utbetaling og en dimisjonsgodtgjørelse, som over tjenesteperioden tilsvarer om lag 1 G.

I Landmaktsproposisjonen, Prop. 2 S (2017-2018), ble Stortinget varslet av daværende regjering om at man skulle se på muligheten for å tildele ytterligere tilleggspoeng for vernepliktige som pålegges 16 måneders førstegangstjeneste. I dag er ordningen med 16 måneders førstegangstjeneste innført i hele Forsvaret. Fremover vil et økende antall kalles inn til 16 måneders førstegangstjeneste, de av disse som har planlagt for høyere utdanning vil da risikere å få utsatt tjenesten ikke bare i ett år, men i opptil to år.

Tilleggs poeng for fullført førstegangstjeneste kan og bør ikke sammenlignes med andre tilleggs poeng, som tildeles på bakgrunn av frivillige valg gjort av den enkelte selv. Førstegangstjeneste er en plikt staten pålegger den enkelte borger. Å gi dem som avtjener førstegangstjeneste tilleggs poeng er derfor et viktig anerkjennende tiltak fra staten. FD anser derfor at det er rettmessig at opptaksregelverket ivaretar vernepliktige i førstegangstjeneste ved at de tildeles tilleggs poeng for fullført militær førstegangstjeneste eller siviltjeneste, uavhengig av eventuelle andre tilleggs poeng, samt utforsker muligheten for ytterligere tilleggs poeng ved fullført 16 måneders tjeneste.

Det norske Forsvaret er avhengig av vernepliktige for å løse sitt oppdrag. Det er samfunnets oppgave å sørge for at de som har tjenestegjort raskt finner veien tilbake til yrkesliv eller studier. Tilleggs poeng til opptak til høyere utdanning er en anerkjennelse for tjenesten. Poengene er videre med på å stille tjenesten i et fordelaktig lys i befolkningen, og øke oppslutningen om verneplikten i Norge.

Samfunnet kan således ha målsetninger med opptakssystemet som går lenger enn selve forvaltningen av opptak. I tillegg til anerkjennelse av førstegangstjeneste, bør dette komme til uttrykk i at samfunnet gjennom opptakssystemet legger til rette for at militært personell på T35-kontrakter får muligheten til å øke sin kompetanse med sivil utdanning for videre tjeneste i Forsvaret eller for omstilling til et yrkesliv i sivil sektor. Det finnes i dag ikke en spesifikk ordning som gir dette personellet tilleggs poeng ved opptak til høyere utdanning. FD anser det som essensielt at et nytt opptakssystem ikke gjør det vanskeligere for denne personellkategorien å få studieplass på høyere utdanning. FD anmoder om at utvalget ser på hvordan samfunnet kan bidra til smidig omstilling ved fylte 35 år og gir klare signaler om at arbeidstakere i yrkeslivet kan og bør søke kompetanseheving i løpet av karrieren.

Konklusjon

Forsvarsdepartementet har med dette skrevet gitt sitt innspill til Opptaksutvalgets arbeid. Det er departementets oppgave å ivareta forsvarspersonellet på best mulig måte, samtidig som departementet har ansvaret for den langsiktige utviklingen av Forsvaret. FD mener at oppslutningen, anerkjennelsen og insentivene for tjeneste i Forsvaret må styrkes. Derfor mener departementet at ordningen med tilleggs poeng for førstegangstjeneste må videreføres eller økes eller fristilles fra tilleggs poeng for andre frivillige aktiviteter. Hvis et nytt opptakssystem går inn for å fjerne tilleggs poeng for andre aktiviteter, bør tilleggs poeng for førstegangstjeneste beholdes som eneste tilleggs poeng i ordinær kvote.

FD mener videre at opptakssystemet bør være med å ivareta en best mulig omstilling fra militær til sivil karriere for personell på T35-kontrakt. Et nytt opptakssystem bør derfor ikke innrettes på en slik måte at det blir ufordelaktig å søke videre tjeneste i Forsvaret uten først å ha gjennomført høyere utdanning.

Med hilsen

Kjersti C. Klæboe (e.f.)
ekspedisjonssjef

Victoria Lossius Allum
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:
Forsvarsstaben
Tillitsvalgtordnin
gen i Forsvaret